

ВКЛАД НАУКОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ФЛУКТУАЦІЙ КЛІМАТУ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
молодих учених і спеціалістів
(16–17 березня 2023 р.)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА ІНСТИТУТ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

**ВКЛАД НАУКОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ
ОБМЕЖЕНОГО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ФЛУКТУАЦІЙ КЛІМАТУ**

М А Т Е Р І А Л И

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
молодих учених і спеціалістів
(16–17 березня 2023 р.)

ДУ ІЗК НААН
Дніпро 2023

Рекомендовано до друку вченою радою ДУ Інститут зернових культур НААН України (протокол № 3 від 16 березня 2023 р.)

Посвідчення УкрІНТЕІ № 201 від 08.03.2023 р.

Організаційний комітет :

Голова оргкомітету:

Черчель В. Ю., доктор с.-г. наук, с.н.с., член-кореспондент НААН,
директор ДУ Інститут зернових культур НААН України

Члени оргкомітету:

Дзюбецький Б. В., доктор с.-г. наук, професор, академік НААН,

Козир В. С., доктор с.-г. наук, професор, академік НААН,

Кирпа М. Я., доктор с.-г. наук, професор,

Гирка А. Д., доктор с.-г. наук, професор,

Боденко Н. А., канд. с.-г. наук, с.н.с.,

Шевченко М. С., доктор с.-г. наук, професор,

Федоренко Е. М., канд. с.-г. наук, с.н.с.,

Гайдаш О. Л., канд. с.-г. наук, голова ради молодих вчених,

Крамарьов О. С., канд. екон. наук, відповідальний за роботу ради
молодих вчених в мережі дослідних станцій.

*Матеріали подано у авторській редакції. Автори несуть відповідальність
за достовірність викладених наукових фактів.*

Вклад наукових інвестицій у розвиток агропромислового комплексу в умовах обмеженого ресурсного забезпечення та флуктуацій клімату: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і спеціалістів (Дніпро, 16–17 березня 2023 р.) / НААН, ДУ Інститут зернових культур. Дніпро, ДУ ІЗК НААН, 2023. 314 с.

УДК 631

© ДУ Інститут зернових культур НААН, 2023

ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

О. Б. Каламан, доктор екон. наук, доцент, професор кафедри Міжнародний гуманітарний університет, 65031, вул. Ак. Воробйова, б. 1б, кв. 454, e-mail: kalaman.olga@gmail.com

Ключові слова: витрати підприємств, собівартість, виноробні підприємства, агропромислові підприємства, аналіз витрат, управління витратами

Будь-який господарюючий суб'єкт агропромислового комплексу, орієнтований на сталий розвиток у середньостроковій і довгостроковій перспективі головною метою ставить стратегічні орієнтири – за рахунок чого може бути забезпечено запланований стратегічний курс. Виходячи з цього, обираються відповідні методи та інструменти для утримання на заданій траєкторії розвитку. Для підприємств виноробної промисловості в сучасних умовах більш реальні перспективи створює націленість на зниження рівня витрат, на відміну від орієнтації на зростання прибутку. Це зумовлено тим, що в існуючих умовах вітчизняна виноробна продукція значно поступається за конкурентоспроможністю зарубіжним аналогам саме за рівнем витрат і, відповідно, цін. У зв'язку з цим доцільно зазначити, що ринок алкоголю дуже насичений різноманітною продукцією і є висококонкурентним. Для виробників міцних спиртних напоїв ситуація ускладнюється ще й скороченням ємності цього сегмента ринку. У результаті виробникам доводиться поставляти на внутрішній ринок продукт високої якості за порівняно низькою ціною. Утримувати такий рівень цін без системи мінімізації витрат не видається можливим, оскільки рентабельність виробництва і продажів міцних алкогольних напоїв становить не більш як 10-12 %, причому, тільки добре «розкручених» торгових марок.

Таким чином, зростання прибутку як цільового результату розвитку підприємств необхідно розглядати в комплексному взаємозв'язку з іншими елементами (складовими) ефективності, передусім собівартістю і ціною продукту. Акцентування уваги в дослідженні на зменшенні витрат пов'язано також із тим, що дана сфера належить до групи внутрішніх чинників і багато в чому залежить від зусиль агропромислового підприємства.

Важливою умовою теорії та практики ефективності є раціональність використання окремих видів ресурсів (через їхню обмеженість). Ця обставина (обмеженість сільськогосподарської сировини для потреб виноробства) і можливість альтернативного використання сировинних ресурсів покладено в основу концепції мінімізації витрат. Дослідження теорії витрат підтвердило правильність оцінки витрат з позиції альтернативних можливостей і дало змогу зробити висновок, що витрати виробництва будь-якого товару адекватні корисності тих благ, які суспільство могло б отримати, якби по-іншому використовувало виробничі ресурси.

Розглянемо позиції вчених, які досліджували проблему управління витратами підприємств. Так, вчені правомірно підкреслюють, що метою управління витратами на підприємстві є максимізація прибутку. Процес мінімізації витрат агропромислового підприємства пропонується розглядати, з одного боку, як засіб досягнення запланованого економічного результату і, з іншого боку, як дієвий інструмент, що забезпечує ефективність його розвитку. Специфіка цієї діяльності полягає в тому, щоб встановити залежність багатовимірних взаємозв'язків, що виникають у ланцюжку «витрати - практична діяльність - кінцевий результат (прибуток)». Доцільно зазначити, що управління витратами не тільки в аспекті мінімізації витрат, яке може призвести до скорочення виробництва, а в ширшому плані - як ефективне використання ресурсів компанії, їх економія та максимізація віддачі на всіх етапах виробничого процесу. У зв'язку з цим коло завдань управління витратами в компанії повинне охоплювати моніторинг витрат, їх облік, групування і представлення їх у формі, зручній для аналізу та прийняття правильних управлінських рішень.

З урахуванням вищевикладеного для вирішення проблеми ефективності розвитку

виноробних підприємств необхідно обґрунтувати авторську концепцію зниження витрат, включно з визначенням методів та інструментів, чому має передувати аналіз економічної категорії «витрати» та існуючих підходів до управління ними на підприємствах.

Критичний аналіз дефініцій показав, що більшість авторів із поняттям «витрати» пов'язують вартісне вираження ресурсів, необхідних для реалізації підприємством господарської діяльності. Часто витрати розглядають у вигляді складових собівартості (за видами ресурсів). Аналіз категорії «витрати виробництва» також свідчить про наявність декількох концептуальних підходів до розуміння їх сутності. При цьому під витратами виробництва розуміють сукупність витрат і уречевленої праці на виготовлення продукту. Таким чином, витрати, утворюючи собівартість (суму витрат підприємства на виробництво і збут), виступають як відокремлений елемент формування вартості товару. В економічному напрямі маржиналізму витрати розглядаються як сума, що сплачується підприємством за фактори виробництва, яка визначається їхньою граничною корисністю й описується функціональною залежністю від масштабу виробництва окремо взятого підприємства.

Існує точка зору, згідно якої витрати розмежовують на явні та неявні. Явні витрати набувають форми фактичних грошових платежів постачальникам за засоби виробництва і виплати заробітної плати, що враховуються в бухгалтерському та управлінському обліку і відображаються в собівартості продукції. У свою чергу, неявні витрати в бухгалтерському обліку не відображаються і трактуються як «недоотримана вартість у процесі обміну на неявні платежі, тобто альтернативні витрати», що має значущість для визначення нормативних і фактичних витрат.

Аналіз визначень витрат показує, що це поняття часто асоціюється із собівартістю, особливо коли ці дефініції розглядаються у сукупності. При цьому кожен вид витрат, що входять до собівартості, окремо може розглядатися як її складовий елемент. Водночас собівартість трактується, як грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції. У цьому визначенні собівартість ототожнюється з поняттям «витрати». Найбільш об'єктивно, на наш погляд, сутність собівартості розкривається як «вартісна оцінка витрат, пов'язаних з використанням у виробничому процесі основних, оборотних, трудових ресурсів та інших витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг)».

У практиці обліку собівартості поширений спосіб розмежування витрат за видами. Згідно із законодавчо-нормативними актами, а також працями учених-економістів у складі елементів собівартості виділяють такі види витрат: матеріальні, на оплату праці, страхові внески, амортизаційні відрахування, інші витрати тощо. На більшості підприємств виноробства застосовується поелементний облік витрат на собівартість продукції.

Поряд із градацією витрат за елементами, їх (як і собівартість) розглядають за ієрархічними рівнями господарювання, окремими підприємствами, галузями, економікою регіону і країни в цілому. У зв'язку з цим виділяють індивідуальну (на рівні підприємства, об'єднання), галузеву, загальногосподарську собівартість, залежно від місця формування витрат розрізняють цехову, заводську (виробничу) і повну собівартість, що має місце і в галузі виноробства. Стосовно предмета праці введено розмежування собівартості окремих видів і всієї продукції. Потреба обліку витрат на собівартість окремих видів продукції вимагає її обчислення шляхом складання калькуляції. Це необхідно для виокремлення виробничих і комерційних витрат з подальшим розрахунком ціни конкретного виду (сорт) продукції. Поділ собівартості на планову і фактичну зумовлений необхідністю складання планів, аналізу їх виконання та встановлення відхилень між запланованими і фактичними показниками, що багато в чому визначає ефективність діяльності та розвитку підприємств.

Аналіз наведених дефініцій собівартості дав змогу дійти висновку, що в різних працях акцент робиться або на природі цього показника (грошовий вираз), або на сферах (виробництво, збут), або на призначенні ресурсів чи витрат (заготівля сировини і матеріалів, виготовлення продукції тощо), або на періоді оцінки (минулого, поточного чи планового). Разом з тим, у всіх визначеннях присутній синтезований характер цієї економічної категорії – сукупні витрати (собівартість).

Викладене вище дає змогу зазначити, що собівартість виражає вартісні відносини між ланками технологічного ланцюжка «постачання - виробництво – збут», і може розглядатися як початковий етап утворення вартості. В свою чергу, формування повної вартості (ціни) продукту є наслідком процесів праці і як результат усіх етапів формування сукупних витрат (сумарних витрат) підприємства, безпосередньо пов'язаних зі здійсненням цих процесів. Таким чином можна констатувати, що економічні категорії «витрати», «затрати», «собівартість» можна розглядати як діалектичну єдність цілого та його складових частин.

UDC 634.8-027.3:339.13.025

O. B. Kalaman. PARADIGM OF COST FORMATION AT WINEMAKING ENTERPRISES.

International Humanitarian University, e-mail: kalaman.olga@gmail.com

Any business entity in the agro-industrial complex focused on sustainable development in the medium and long term sets strategic benchmarks as its main goal, which can help ensure the planned strategic course. Based on this, appropriate methods and tools are selected to keep the company on a given development trajectory. For wine industry enterprises in the current environment, more realistic prospects are created by focusing on cost reduction, as opposed to focusing on profit growth. This is due to the fact that in the current conditions, domestic wine products are significantly inferior in terms of competitiveness to foreign counterparts in terms of costs and, accordingly, prices. As a result, producers have to supply the domestic market with a high quality product at a relatively low price.

Key words: *enterprise costs, cost price, wineries, agro-industrial enterprises, cost analysis, cost management*

УДК 634.1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ СЦЕНАРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА

Костюк Л. А., канд. екон. наук, с.н.с.,

Дослідна станція помології ім. Л.П. Симиренка ІС НААН України, 19511, с. Мліїв, Черкаський р-н., Черкаська обл., e-mail: mliivis@ck.ukr.net

Ключові слова: *садівництво, сталий розвиток, методичні підходи, сценарії, моделювання*

Сценарне моделювання є одним з найбільш ефективних інструментів передбачення тенденцій і варіантів розвитку тих чи інших галузей чи соціально-економічних явищ. Прогнозні сценарії включають в себе моделі, які описують ймовірні напрямки розвитку з урахуванням впливу основних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та комплекс дій управлінського характеру, спрямований на мінімізацію наслідків кризових ситуацій і підвищення ефективності функціонування галузей чи соціально-економічних систем. Прогнозні сценарії дозволяють завчасно передбачити небезпеку, що виникає при неефективному управлінському впливі, несприятливому розвитку макроекономічної ситуації, а також в умовах форс-мажорних обставин.

Особливістю сценарного моделювання є можливість використання різних підходів при побудові сценаріїв, як експертних, так і формалізованих. Аналіз сучасного досвіду сценарного моделювання соціально-економічного розвитку підтверджує наявність декількох підходів до розробки сценаріїв, проте всі вони зводяться до трьох ключових положень:

1. Початковим пунктом розробки «сценаріїв майбутнього» є оцінка ключових показників/індикаторів на даний час та в динаміці. Така оцінка веде до розуміння тенденцій динаміки та виявлення закономірностей впливу діючих чинників.